DE CONSTITUTIONE ANNI 1690 AC DE RURALI EPIDEMIA. QUÆ MUTINENSIS AGRI, & VICINARUM...

Bernardino Ramazzini

DE CONSTJTVTJONE

ANNI M. DC. LXXXX.

AC DE

RVRALI EPIDEMIA,

QVÆ

Mutinensis Agri, & vicinarum Regionum Colonos grauiter afflixit,

DISSERTATIO.

Vbi quoque Rubiginis natura disquiritur, quæ fruges, & fructus vitiando aliquam caritatem Annonæ intulit.

BERNARDINI RAMAZZINI

IN MVTINENSI LYCÆO

MEDICINÆ PROFESSORIS.

AD ILLVSTRISSIMVM, ET DOCTISSIMVM VIRVM

D. ANTONJVM MALIABECHIVM

MVTINÆ, M DC. LXXXX.

Typis Hæredum Iuliani Cassiani Impress. Capit. *Superiorum permissu.*

ILL:ME DOMINE,

NOn tot Vota, nec tot appensæ Tabellæ ad Numinum aras spectantur interdum, quot egregia literarum Monumenta, eaque à Doctissimis Viris, Nomini Tuo quotidiè sacrantur, Vir Illustrissime; amplissima sanè testimonia Sapientiæ Tuæ, & multifariæ Eruditionis, qua excellis, & quam magis admirantur qui Te loquentem audierint, quàm ij ad quos tantùm fama pertigerit. Quamuis Literatorum Cœtui immiscere me non ausim, nec debeam, illorum tamen exemplũ sequi honestum ratus, hanc meã Dissertatiunculam ego quoq; Tibi vouere constitui, non eo quidem fine, vti fieri assolet, vt illam à morsibus obtrectantium sartam tectam Tuo Patrocinio tuearis (si quid enim ineptè dictum fuerit, aut à Veritate aberrans,

non putem à quoquam posse defendi, neque à Te id expectem, quem Veri, & Æqui seruantissimum agnosco) sed tantummodò, vt Obseruantia in Te mea publicum aliquod Specimen exhibeam, quod tenui hoc Donario præstiturum me credidi. Vale Hetruriæ Vestra, immò Italiæ Nostræ immortale decus.

Dabam Mutinæ Cal. Ian. 1691.

Illustrissimi Nominis Tui

Studiosissimus Cultor

Bernardinus Ramazzinus.

I. SOlemnis Aſtrologorum, quos Iudiciarios appellant, ferè vbique eſt Conſuetudo, vt cũ Annus extremo ſenio confectus eſt, & ad ſui finẽ properat, illicò ſucceſſuri Anni geneſim in anteceſsũ deſcribant, & ex Aſtrorũ poſitũ illius Indolẽ genium, mores, nùm ſalubris, an inſalubris, nùm frugifer, an ſterilis futurus ſit, ſuas Ephemerides euulgando, prænũtient. Contraria quidem, ſed tutiori methodo mihi viſũ eſt incedere, ſiquidem Anni iam exacti naturam, ac temperiem, qui Morbi graſſati fuerint, quæ remedia Praxis ſalutaria deprehenderit, quæ noxia, compendiosè enarrare conſtitui, quod Inſtitutum poſthàc ſingulis Annis proſequi mihi in animo eſt, donec Operis filum abrumpat

—— *Mors vltima linea rerum.* Hor.l.1.Epi

Id autem Ingenuis Profeſſoribus nec iniucundum, nec Praxi prorsùs inutile futurum credidi, quando Ars Medica ſolis Obſeruationibus ortum ſuum, ac progreſſum debet, maiorem quoque in dies habitura, ſi ea quæ in morborum Curationibus noua, & inſolita quotidiè accidunt, accuratiùs obſeruarentur. Erit tamen, non ſecùs ac in Aſtrologorũ Ephemeridibus, hic quoq: Diuinationi locus; non enim ea ſolum quæ hoc Anno apud Noſtrates acciderint, referre ſatis duxi, ſed penſum meum exiſtimaui, vlterius cauſas diſquirere, vndenam tàm copioſa morborum ſeges in agris noſtris prodierit, ac ſi non philoſophari, ſaltem diuinare, quem exitum habitura ſit hæc Epidemica Affectio. In rebus autem abſtruſis, & alta caligine inuolutis vaticinari quoque humanam imbecillitatem pudere non debet, multoq; minus in Arte Medica, quandò ipſe Diuinus Præceptor tradidit, *Medicinam, & Vaticinationem eſſe valdè cognatas*, In Epi. ad Phil.

cum ambarum Artium vnus sit Apollo Progenitor.

II. Exactè perdiscendam *Temporum Constitutionem, & quemque morbum, & qui morbus sit bonus, & qui periculosus, aut in Constitutione, aut in morbo* verba sunt, immo Oraculum
n. 1. Hippocratis in libro de diebus Iudicatorijs, nam vt ibidē ait, *Plerumque Hominis Natura Vniuersi potestatem non superat.* Nomine autem Vniuersi procul dubio Diuinus Senex Aeris potestatem nobis designauit, ex cuius vitio omnes ferè Epidemiales affectus ortum ducunt. Plurimum autem momenti, tùm ad prænoscendos futuros morbos, tùm ad eosdem profligandos, & rectam victus rationem instituēdam, quæ à morbis vulgaribus Optima Præseruatrix dicitur, plurimum inquam momenti habere, non solum præsentem temporum Constitutionem, sed etiam anteactas diligenter obseruare, nemo non videt, cum ex ijs, tamquam ex sua radice variæ, & insolentes Aeris alterationes progerminent, quæ modò hanc, modò illam morbi popularis speciem quandoq; inferant. Antequam ergò Epidemici Affectus, qui Colonos nostros, & Cispadanæ Regionis humiliorem partem afflixit, descriptionem aggrediar, operæ pretium duxi, prægressas Constitutiones paululum perpendere.

III. Quatuor, aut quinque Annos non vulgaris siccitatis in tota penè Italia præcessisse iam satis constat, quo tempore vberrimus fuit frugum omnium prouentus, & satis prospera valetudine in vniuersum vti concessum fuit; adeò verum deprehensum est vulgatū illud, quòd *in siccitatibus omnia sint salubriora.* Anno verò huic præcedenti circà Vernale Aequinoctium ingentes pluuiæ cecidere, quæ identidem repetentes totum Veris tempus horridum, & ignauū reddidere

reddidere. Æstas subsecuta, & ipsa fuit magna ex parte pluuiosa. Circà Solstitium Æstiuum signa Rubiginis in frugibus obseruari cœpta, quæ Rubigo sensim augescens triticeam segetem maximè corripuit, frumenti culmos vsque ad aristam maculis veluti sanguineis adspergens. Eadem pestis fabas quoque, ac reliqua legumina obsedit, adeò vt spem prȩconceptam de Anni fertilitate pauci dies eluserint; solabatur tamen Annorum antecedentium fœlix vbertas, vt venturis temporibus prouisa sufficerent. Sub initium Septembris, ac multò magis sub Æquinoctium ipsum largiores pluuiæ deplapsæ, quæ per totum Octobris mensem perseuerarunt, vt Flumina immensā aquarum vim intrà suos aggeres non nisi improbo labore continuerint. Postremi duo menses ferè impluuij fuerunt, & Annum 1689. satis placidè clausere. In prædictis Constitutionibus non nisi morbi Sporadici obseruati sunt, nec multa funera Annum incestarunt.

IV. Ineunte antem Anno 1690. (quem Rubigalis lues fruges, & quodcunque fructuū genus depascendo, & Febrium Ilias primò Rusticanam gentem, mox Vrbanam quoque corripiendo, nefastum reddidere) Constitutio pluuialis postliminiò, sed grauior recurrens, ac ferè continua, omniū animos obnubilauit. Sic hyemem humidā, nimbosam cum exiguo frigore, niuibus vix delapsis illicò tabescentibus, ægrè transegimus. Martius mensis porrò sine pluuijs præter morem, & magna aeris tranquillitate vsque ad Aequinoctium exactus animos erexerat, cum Cælum denuò omnes quas in sinu suo contineret aquas visum est super nos effudisse. Vnius Nyctemeti spatio aquis oppleta sunt omnia, vt hæc Ciuitas Insulæ specimen præfer-

ret. Horret animus Agricolarum calamitates in hac ma-
lib.1. Met. gna eluuione referre, qui

Ducebant remos illic vbi nuper ararant.

Neq; id solum visum est in Mutinensi agro, sed etiam in Finalensi, Mirãdulano, & Ferrariensi, qui situs pars olim fuit antiquę Vallis Padusæ, in quam omnia Flumina ex Appennino descendentia à Placentina Vrbe vsq; ad Adriaticum Mare,
l. 5. Geo. Strabone teste, exonerabantur, antequam structis aggeribus Padum subire cogerentur; quarè in his locis ad longum tempus stagnarunt aquæ, non admittente Pado ad satietatem pleno, non solum circumiacentes aquas, sed per Scultennam, & Gabellum proprias aquas in agros nostros eructante. Perstitit deinde eadem pluuiosa Constitutio nõ solum toto Veris tempore, sed per totam ferè Aestatem, vt nùlla penè dies sine pluuia visa fuerit. Hinc factum, quod vnà cum pluuijs flante vt plurimùm Borea, nulla vnquam Æstas nostro in hoc Climate extiterit, in qua remissior fuerit caliditas, vt patuit ex Thermometris, vnde nũquam serior fuit frugum maturitas, messe Iulio mense peracta. In Barometris quoq; obseruatum est multò elatiorem quàm aliàs fuisse Mercurium, Aere crasso, & nebuloso existente. Cicadæ hoc Anno vt plurimùm aphonæ obseruatæ sunt, illarum loco per totam ferè Æstatem coaxantibus Ranis; sic pro Vere hyemem, & pro Æstate Ver sortiti fuimus.

V. Nullus Annus in his Regionibus pisculentior vnquam fuit, quare cum Pisces vbique pretio vilissimo prostarent, plebs Vrbana hoc alimenti genere familiariter vsa est, multòq; magis plebs Agrestis, quæ facili negotio proprijs in agris, & in ipsis laribus pisces captabat, *Neptuno pro Cerere victum*
l. 4. c. 3. *subministrante*, vt de Ichthyophagis scripsit Diodorus Siculus,

lus, donec ſuper cibo iſto leuiſſimo nauſeante ruſticano ſtomacho, ſicut olim gens Hebræa in Deſerto, Allia, & Cœpas appeterent. Ab amico Mercatore fide digno, qui Mantuanum agrum hiſce temporibus peragrauit, vt Sericum emeret, accepi, Ruſticos illos ægrotis ſuis febricitantibus, & nauſeabundis Allia, & Cœpas coctas pro ferculo præbuiſſe, quod cum in aliquibus fœliciter ceſſiſſet, paſſim exindè hoc remedij genus, tamquam Elixir proprietatis, quo mirificè recreabantur, valdè ex vsù fuit.

VI. Sub initium Iunij denuò, ſicut Anno anteacto, apparuere ſigna Rubiginis. Vim Rubigalis morbi prima perſenſit Morus, nec illi quicquam profuit ipſius Prudentia, cuius Symbolum in censù Plantarum audit. Mox eadem Rubigo, peſſimus omnium frugum morbus, paulatim augeſcens Frumenta, & omnia legumina, ſed præſertim Fabas, occupauit, neq; ſolum in locis humilioribus, vbi computruerāt aquę, ſed etiam in editioribus, vt ſuprà Viam Æmiliam, & in ipſis Collibus. Luctuoſum ſanè, ac deplorandum ſpectaculum omnium oculis fuit, campos circumquaque non virentes, ſed atratos, & fuliginoſos intueri; ſicut enim Anno huic præcedenti hæc lues rubro colore fruges infecerat, ità hoc Anno, *non Creta, ſed Carbone notando*, eaſdem magna atredine reſperſerat. Sic frumentatio peſſum iuit, Frumento partim àRubigine abſumpto, partim ob aquarū colluuiem in Lolium conuerſo. Sed neque Plantarum fructibus, qui Aeſtatis principio, vel ſub Opora matureſcunt, peſtis hæc pepercit. Nunquam in tota Eſtenſi Ditione Vuarum, ſicuti rerum omnium maximè ferace, parcior fuit Vindemia, botris ab eadem peſte paulatim exeſis. Nucibus tantum, quarum præter morem anteactis annis ma-

gna penuria fuerat, hæc Rubigalis lues non nocuit. At neq; hortensis familia vim huius morbi cuncta depascentis effugit, nam Olera ferè omnia sydereo veluti afflatû vstulata sunt; adiecta quoq; altera clades, nam Erucæ, & Bruchi hortos omnes depopulati sunt, nudis Stolonibus relictis. Melonum, sicuti & reliquorum fructuum, magna fatuitas, vt & ipsa Animalia illorum esum quandoque respuerent.

VII. Vix risum forsan tenebit aliquis, quod res tàm minutas adeò curiosè persequar; at is sciat quòd magnarum calamitatum non rarò exigua sunt signa, &

Fracast. de Cont. l. 1. c. 13.

—— Sæpe exiguus mus
Augurium tibi triste dabit. ——

Quemadmodum in re Nautica ex leui nebula magnæ tempestatis signa captantur, ità & in re Medicà ab exilibus indicijs magni morbi impendentes non rarò præuidentur, quarè Hippocrates: *Nihil negligere*. Sic non immeritò Cleombrotus apud Plutarcum, Demetrium dicentem, ridiculum esse ex rebus minutis de grandibus facere iudicium, arguebat his verbis. *Artem Medicam pestilentem æstatem ex aranearum frequentia prænunciare, atq; ex folijs ficulnis, quando Vere Cornicis pedem referunt, quis confitebitur qui res pusillas statuat vestigia non esse magnarum?*

3. in 6. Ep.

De Oracul. def.

VIII. Pluuiosam Constitutionem quę ab anni principio vsq; ad totum Iulij mensem obstinatè perstiterat, magna postmodum siccitas per duos ferè integros menses excepit; huiusmodi tamen siccitatem non multa caliditas comitata est, & qualis cæteris Annis apud nos persentiri solet, præsertim cum *Procyon furit*,

Sole dies referente siccos.

Hor. l. 3. Carm.

Post

Post æquinoctium verò cœperunt denuò apparere pluuiæ, ad quarum primum adspectum nemo nō expauit, fuere tamen valdè moderatæ, & quantum sufficerēt ad terram strigosam, ac veluti saxeam ob prægressam siccitatem emolliēdam, adeò vt Colonorum votis pro desiderata frumenti satione responderit. Vltimi duo menses, sicuti priori anno, cum perpetua ferè serenitate, & modico frigore quantum prima pars hyemis postulabat, Anni cursum absoluerunt.

IX. Hæc itaque fuit huius Anni Constitutio, omnium non solum Vegetabilium, sed etiam Animantium naturæ, vt modò videbimus, valdè infesta. Quamuis ergo hyems adeò intempestiua fuerit, nihil tamen contigisse scio, quod ad Medicam lancem trutinari debeat; neq; id mirùm, nam tunc temporis cudebantur morbi suo tempore, & loco erupturi. Epidemios Affectus, non præsentium Constitutionum, sed præcedentium esse productum, & sobolem scitè annotarunt Montanus, & Vallesius, duo clarissima Medicinæ lumina, idq; apertis verbis ipse quoq; Hippocrates asseruit. *Cum fieret autem*, inquit ille, *totus annus humidus, & frigidus, & Borealis, per hyemem quidem salubriter degebāt maxima ex parte, ante Ver autem multi quidem degebant morbide*. Succedente itaque Verno tempore, ac circà medium Aprilis mensem magna febrium seges in Mutinensi agro infrà Viam Æmiliam, alijsq; proximis locis, vbi diù stagnarant aquæ, ex improuisò caput extulit. Tertianæ omnes intermittentes ab initio fuerunt, & neminem noui, qui in principio huius Epidemici affectus alio febris genere tentatus fuerit. Indiscriminatim Ruricolæ omnes, cuiuscunque sexus, ætatis, temperamenti, vitæ generis corri-

3. in p. Epid.

1. in p. Epid.

piebantur; cum magno horrore, frigore, & tremore interdum quoque vomitione accedebant hæ Febres; copiosi quidem sudores in principio huius Epidemici Affectus ipsas comitabantur, qui postea in morbi progressù remittebant; pauci integrè iudicati sunt, sed omnes ferè, qui euasisse videbantur, experti sunt recidiuas; neminem tamen huiusmodi Febrium genus licet tàm popularìter grassatæ fuerint, quod sciam, sustulit. Multoties accidit, vt cum in die intermissionis celebraretur phlebotomia, eadem die Febris corriperet, & de simplici Tertiana duplex fieret. Neq; id solum Ruri obseruatũ est, sed etiam in Oppidis, & in hac Ciuitate, cum eodem tempore Oppidani quoq; & Plebs Vrbana ijsdem Tertianis febribus intermittentibus exercerētur, sed longè inferiori numero, ac gens Rusticana.

X. Perseuerarunt itaq; huiusmodi Febres per totum Veris tempus cum eiusmodi typo; accedente verò Æstate, in duplices Tertianas omnes conuersæ, & quæ de nouo accesserunt, huiusmodi typum seruarunt. Duplici Tertiana igitur omnes fere Agricolæ eodem tempore laborarunt, quæ quidem vt plurimum intermittens erat, sed valdè protracta, vt paucæ horæ pro apyrexia numerarentur. Vespere vt plurimum exacerbabantur, illas stipante magno Symptomatum satellitio, veluti vomitione, anxietate, capitis dolore, vertigine, in nonullis stupiditate, in alijs mentis emotione; quod autem nõ raro mihi obseruatũ est, magna erat virium nocturna prostratio, ac interdùm cum asphyxia, vt proximi Silicernio viderētur, manè cuncta hæc remittebant oriente Sole, ad cuius matutinos radios, è lectulis exsurgentes se exponebant, ac vitales spiritus ex

inexhausto

inexhausto illo luminis, & caloris Fonte veluti potabant. Cum hoc Anno curiosiùs rusticatione, quãuis parum tuta, oblectatus fuerim, non semel admiratus sum, quo modò Aegri, qui tota nocte cum Morte luctarant, manè sub Porticibus, velut Angues ad Solem cutem curantes, erecti starent, ac tantum virium ijs superfuisset, vt campos etiam peragrarent; perstitit tamen in omnibus satis commoda cibi appetentia, quin persępè non paucos audiui de nimis parca alimonia conquerentes; ac re verà huiusmodi Febres, quantum obseruare licuit, fuere magis famelicæ, quã siticulosæ.

XI. Verminatio nunquam aliàs maior fuit, nec solum in Pueris, sed etiam in prouectioris ætatis hominibus. Memini me vidisse Rusticum quendam annorum circiter 40. sub Porticù ad Solem ex Febris accesù rigentem, atq; vnà valdè singultientem, à quo cum sciscitatus essem, nùm Vermes reiecisset, ac ille respondisset, se aliquot Vermes inferiùs, ac superiùs deiecisse, Singultum, à cuius molestia se potissimum liberari instabat, à Vermibus stomachum lacessentibus fieri asserui; cum autem fortè puluerem Chinæ Chinæ sibi à Medico Forensi pręscriptũ in promptù haberet, permisi vt illum assumeret. Siluit pertinax Singultus vnà cum febre, quæ tamen paucis post diebus redijt, sed sine tàm molesto Symptomate. Aliàs posteà expertus sum huiusmodi remedij genus in lumbricis puerorum enecandis, quod mihi fœliciter cessit.

XII. Sanguis, qui in hac Constitutione secta Vena educebatur, vt plurimùm crassus, & subpallidus appàruit; in nonnullis etiam Icterodes obseruabatur, quamuis exteriùs in Corpore similis color non floreret. Alui excrementa in omni-

omnibus ferè febricitantibus craſſa erant, & cõpacta. Quę per os reijciebantur ſubacida potiùs erant, quam amara. Vrinæ vt plurimum craſſæ, ac turbidæ, multumq; lateritij ſedimenti habentes reddebantur, ac perſępè in febribus, in quibus nulla erat cacoethiæ ſuſpicio; Hypochondria in omnibus dura, ac diſtenta,

XIII. Quibuſdam, poſtquam illos huiuſmodi tertianæ febres diù exercuiſſent, apparuere Parotides, quæ vt plurimum ſuppurabantur, at neq; hoc pacto cõtumaciſſimæ febres sũmouebantur. Curaui Mulierem vtero gerentem, quæ, cum per integrum Septẽbris Menſem febricitaſſet, oborta Parotide, ac fæliciter ſuppurata, & ad longum tempus perpurgata, nondum tamen, cum iam Anni finis imminet, à febre immunis eſt; adeò contumax, ac penè indomabilis erat fomes, cui hærebant hæ febres. Cæterùm nunquam viſæ contumaciores febres ad recidiuandum magis pronæ, & quæ magis Medicorum induſtriam eluderent; ſiquidem nec repetitæ phlebotomiæ, nec purgationes, nec millè alexipharmaca, quæ pleno gutture tamquam manus Deorum Receptariorum Chorus adeò celebrat, quicquam profuere. Immò obſeruatum, citiùs, ac tutiùs reſtitutos, quibus nec ſanguis detractus, nec purgantia exhibita, nec vllum aliud remedij genus adminiſtratum, toto ſalutis negotio Naturæ morborum Medicatrici commiſſo. Fœliciùs tamen ceſſit, quibus purgationes, & vomitiones præſcriptæ, quam quibus pluries ſecta eſt Vena; ij namq; in deteriùs ſemper labebantur. Vidi pauperem Agricolam à duplici tertiana ad longum tempus conflictatum, & iam in magno diſcrimine verſantem, cui nec detractus fuerat ſanguis, nec vllum aliud remedij genus adhibitum, ſolo Vini

generoſi

generosi potù meo consilio propinati fœliciter côualuisse; sic multos alios noui hoc solo cardiaco restitutos, aquæ vsù, ac cæteris remedijs ablegatis.

XIV. Cum autem huiusmodi Tertianę febres non solũColonos, sed etiam Oppidorum maiorum,& Vrbium Incolas, si non tam populariter, saltem eadem contumacia fatigarét, ac vsù potiùs remediorum exasperare ntur, quam mitescerent, mihi visum est hoc Anno apud nos contigisse id quod apud Plutarcum legimus in libro de Oraculorum defectù, quòd nempe in hac Constitutione, quædam Medicę Artis Oracula obmutuerint,dum causam ignorarent, quare præconceptæ opinioni de magna medicamentorum suprà morbos quoscumque potestate Tertianæ febres intermittentes,vt plurimum citrà malignitatis suspicionem, minimè auscultarent; quarè locum habuit Virgilianum illud.

—— cessere Magistri, 3. Geo.
Phillyrides Chiron, Amythaoniusq; Melampus.

XV. Maior itaq; pars Medentium apud Nostrates, vt vulgi calumnijs,& assiduis ægrorum querimonijs se subducerent, in hac Tempestate ad PeruuianiCorticis sacram Anchorã confugere, at parùm prospe rè; nam in periculosiores scopulos ægrotantes suos persępè deduxere. Vsù febrifugi per aliquot dies equidem sub doloso cinere latebat ignis, verùm post liminiò violentior recandescebat. Qui tamen peritiores erant, ac rebus ægrotantium magis, quam propriæ ambitioni consultùm volebant, *Nabant, sine Cortice.* Hor. ser. 1. Sat. 4.

XVI. Hoc itaq; tenore processit Febrilis acies per totam Æstatem,ac totum AutumnumRura,&Oppida infestando, frustrà *Quartanam sperantibus ægris*, & interuallum aliquod Iuuen. Sat. 4. à quotidianis paroxismis expectantibus; nam pauci hoc

anno

Anno visi sunt Quartanarij; sicuti nec obseruare contigit Synochas vllas, vel Febres ardentes, sed solum Tertianas, quæ quidem sub finem Autumni, & prima parte Hyemis rariores fuere, sed grauiores, intermittentes quidem in principio, sed quæ tandem in continuas, & lentas migrarent, vt plurimúm cum solita periodo circà Vesperas Aegris horrescentibus.

XVII. Febrili huic Exercitui, qui statiua castra posuerat inter Padũ, & Viam Aemiliã, quam transgredi ausus non est (cum in toto illo tractu, qui Colles, & hanc Viam interiacet, inculpata Valetudine, & secura rusticatione vti concessum fuerit) multi alij Morbi iunxere se comites, qui sporadicè vagantes multas prædas agebant, vt Alui profluuia, Icteri, Apoplexiæ, Hydropes, Catarrhi præfocatiui, alijq; Affectus. Qui Dysenteria hoc Año laborarũt citiùs, ac fœliciús euasere, quam qui Diarrhæa.

XVIII. Vim huius Constitutionis Viri robustiores, & adulti faciliùs tolerarunt, minùs Fœminæ, ac Pueri, quorum qui infrà trimatum erant, ferè omnes periere. In solo Finalis Oppido plus quam tercentum Pueros referunt extinctos, vt ex eiusdem Oppidi Necrologio constat. Magna quoque fuit Infantilis strages in Mirandulano agro, & Nouellariensi. Ad dies aliquot febriles paroxismos tolerabant, postmodùm fiebant Icterici, ac paulò post Epilepticis insultibus correpti occumbebant. Cæterùm præ multitudine hominum decumbentium pauci sunt extincti, ac potius ex diuturnitate morbi, & frequentibus recidiuis, quã ex Febris vehementia succubuere; qui tamen fuere superstites magna ex parte facti sunt Icterici, Lienosi, & Cachectici.

XVIV. Nul-

XIX. Vim huius malè moratæ Cõstitutionis experta quoq; sunt cuiuscunq; generis Animalia, quæ in magno numero interiere; sicut autem in ea quam describit Silius Italicus, quæ sicca fuit, & præferuida, *Vim primi sensere Canes*, ità in hac frigida, & præhumida prima clades Pecudum fuit, quibus, postquàm per dies aliquot ægrotassēt, veluti per crisim apparebant Variolæ in capite, & collo, ac plerumque ab ijsdem excœcabantur; sic quę ex vehemētia morbi non perierant, tandem ex inedia contabescebant. Sues quoque turmatim suffocati moriebantur. Vidit etiam persępe infœlix Arator concidere l. 14

Inter opus Tauros, medioq; recumbere sulco.

Nunquam parciùs nobis mellificarunt Apes, vel proprijs in sedibus extinctæ, vel aliò migrantes; Bombyces quoque initio quidem cateruatim peribant, qui verò superstites fuere in ipso Opificio semianimes, & ignaui concidebant. Nimius essem si cuncta singillatim recensere vellem. Extispicium aliquod, Pecudum præcipuè, quarum maior fuit strages, identidē celebrare, ac hariolari quænam esset taliū morborum causa, non abs re fuisset, si per tempus licuisset. Ou. l. 7 Met.

XX. Scio non defuturos qui me coarguant, quòd ad Veterinariam transgrediar; oblatrent quantum velint, quòd talia obseruare Medicam Artem profitenti indecorū nequaquam crediderim. Egit id Medicorum Maximus, quem non puduit scrutari, quare Bobus faciliùs quàm cæteris Animalibus excidant femora; hæc autem sunt illius verba, nemini, quòd sciā, obseruata. *Bobus tunc magis excidunt femora, cum tenuissimi existunt, fiunt autē tenuissimi Boues ad finem hyemis. Tunc igitur etiam maximè luxantur. si tamen, & huiusmodi quiddā in Medicina scribere cōuenit. Verùm conuenit vtiq;* de Artic. n. 6.

At qui

Atqui si celebriores Anatomici tot sectiones, tot experimenta per mortes Brutorum agunt, vt Anatomiam in hoc genere comparatam, quam in Medicina desiderari dictum erat Sapiẽtissimi Bacconis, iã habeamus, cur nõ licebit quoq; illorũ morbosos affectus obseruare? Quin Medico Chirurgo licere interdum absq; Artis dedecore Bestijs mederi osten dit Eruditissimus Vir Carolus Patinus in sua elegãtissima Oratione in Archi-Lycæo Patauino Anno 1682. habita.

de Augm. Sci. l. 4. c. 2

XXI. Atq; hæc sunt quæ in morbida huius Anni Constitutione magna ex parte ipsemet obseruaui, & quæ ab ingenuis Professoribus, & fidis Amicis mihi communicata sunt, quæ quidem referre pro vt obuenerint, non magni negotij est, at illorum causas rimari, ac in medium proferre, quę Iatrosophorum, & Eruditorum hominum palato sapiant, hoc opus; audendum tamen pro viribus, ac

—— Tentanda Via est, qua me quoq; possim
Tollere humo. ——

l. 3. Georg.

XXII. Cõmunes morbos, quos Populares, & Epidemicos appellant à Cõmunibus causis progigni extrà omnẽ Controuersiæ aleam est; Cõmunes autem causę sunt potissimũ Aer nobis circumfluus (aliundè tamen, siue ex superioribus, siue ex inferioribus infectus) Cõmunia Alimenta mali succi, & Aquę corruptæ. Ex his omnibus, sed promptiùs ab Aere, tãqnam è cõmunissimo Fõte, è quo nemo non potare cogitur, Morbos quosdam deriuari, qui multos eodẽ tempore afficiant, omnium pariter est consensus. Ad hánc verò nostram Ruralem Epidemiam excitandam in vnum conuenisse & Aerem vitiatum, & praua Alimenta ingesta, fas est arbitrari. Primum quidem locum Aeri à sua naturali temperie non solum secundum Anni tempore recedenti

denti, fed particulis humanæ naturæ incongruis ad fatietatem pleno, concedendum putarim; fecundum autem locum prauis Alimentis, & Aquis vitiatis. Quamuis autem de Miafmate Contagiofo aliqua poffet effe fufpicio, dum vno in aliqua familia à Febre correpto, cæteri paulò poft ex eadem Febre decumberent, id tamen potius in cōmunem Diathefim ad maturitatem eodem tempore euectam, non fecùs ac cum Autunno fructus eodem tempore maturefcunt, referendum duxerim, quam in effluuium aliquod cōtagiosū, quod è primo ęgrotāte expirās cęteros afficeret.

XXIII. Quanti autem referat ad bonam Valetudinem in Aere puro, & à fędis exhalationibus maximè remoto degere, nemo non nouit; nam ficuti Pifces fœliciùs degūt, ac efca falubrior funt, fi in aqua pura, ac fincera viuant, fecùs verò fi in aqua fœda, & corrupta, ità homines fœliciorem vitam, ac longæuiorem ducunt, fi Aer fincerus fit, fecùs autem fi craffus, & nebulofus; Nec abs re vulgatum dictum illud, quod tales fint Corporis noftri humores, ac fpiritus, qualis fit Aer; hinc ijs in locis vbi Aer tenuior eft ac defæcatior, viuidiora, & acutiora ingenia florere folent, vbi verò craffior, hebetiora, ac ftolidiora, quare Boeotij, & Bataui antiquitùs malè audiebant, vnde Horatius.

Boeotum in craffo iurares aere natum. *l 1.Ep.1.*

XXIV. Non vacat hic difquirere, quarè ad Vitam perennandam adeò neceffarius fit Aeris vfus, quomodò in Vafcula Pulmonum fe infinuet, quid in maffa fanguinea efficiat, dum illi permifcetur; circà id infudarunt Doctiffimi Viri, ac vltimò Ettmullerus in elegantiffima fua Differtatione de Abftrufo Refpirationis negotio; folūmodò circà illa examinanda immorabor, quæ infignem Aeri mutationem

tationem

tationem inferre possunt, ac illum á sua naturali mediocritate deijcere. Certũ est enim, quod si Aer Respirationi idoneus esse debet, & consequenter ad vitalia munera, necesse est, vt quandam seruet mediocritatem, vt neque supra modum crassus sit, nec nimis tenuis, nam si tenuior sit, ac rarior quam par est, Respirationi inidoneus euadit, vt Machina Boyeliana satis euincit, ac testantur qui in editissimis Montibus difficiliorem experti sunt Respirationem, quàm in imis Vallibus, id annotante Thoma Cornelio; si verò crassior sit, & ad saturitatem Vaporibus, & exhalationibus oppletus, ad Respirationis munus obeundum minimè aptus est, immò suffocationis periculum infert, vt ex eadem Machina Pneumatica patet, & Metallorum fossores in fodinis sępenumerò experiuntur, qua de causa Hippocrates *Somnum in frigore coperto*, vt ipse ait, commendabat, nimirum, vt Vallesius, & Ballonius interpretantur, dormiendũ esse in amplo Cõclaui, sed corpore stragulis benè contecto, qua ratione facilior est anhelitus, nec à frigido Aere partes sentientes pungente interturbatur somnus.

de Cogn. Ae. & Aq.

4. in 6. Epid. l. 2. Con. Med. 31.

XXV. Notabiles autem in Aere alterationes (nõ de ijs loquor, quæ secundum Naturæ leges, & varia Anni tempora ex necessitate fiunt, sed de intempestiuis) Venti potissimũ, & imbres copiosi efficiunt: Solares enim radij ob æqualẽ Solis ad nostrũ Verticem accessum Aerẽ semper æqualiter calefacerent, si is aliundè alterationem non susciperet. Haud secùs Terrę exhalationes, ex paludibus, & stagnis, seù nimis vliginoso solo eundem non raro contaminant. In nostro verò casù Aerem à copiosis imbribus, & lutulenta Constitutione vitiatum fuisse existimandum est, sicuti

etiam

etiam à Ventis Borealibus intempestiuum redditum, qui cum Verno tempore, ac per totam ferè Æstatem nunquã siluissent, Solarium radiorum vim hebetando, Vaporum à leni calore eleuatorum discussionem prohibuerint, & volatiles Spiritus, quos in suo ad nostrum Verticem accessũ Sol quaquauersum diffundit, versùs Australem plagam retropulerint. Ex quo factum, vt ijs in locis, vbi statariæ fuerant Aquæ, Aer circà Veris principium tepescens, multos vapores, & tetras exhalationes in finù suo exceperit; Aer verò sic pollutus, ac partibus volatilibus, quæ à Sole promanant, vlteriùs destitutus, dum intrà Corpora eorum qui his in locis degebant admitteretur, totius massæ sanguineæ crasim, & cæterorum fluidorum systasim naturalẽ perturbarit.

XXVI. Reor itaque à naturali suæ dulcedinis, & fluiditatis statù massam sanguineam desciuisse, & crassiorem consistentiam, quam par est, acquisiuisse; sicuti, & proportionem ablatam inter Bilem, & succum Pancreaticum, illa quidem lãguidiori, hoc fortiori reddito. E'Cœlo potissimũ Volatiles Spiritus in Terrã defluere, è Terra verò vt potè succis mineralibus referta continuò acidas particulas sursùm efferri, ingeniosum est Clarissimi Syluij excogitatum, sed rationibus, & experimentis confirmatum. Quarè cum in huius Anni pluuiosa, & frigida Constitutione Aer partiũ volatilium, & spirituosarum magna penuria laboraret, aliaque ex parte acidis particulis è terra lutulenta, ac veluti fermentata eleuatis maximè abundaret, mirum nõ est, si postmodũ intrà Vitæ hospitia exceptus talem diathesim induxerit, è qua tàm magna febrium propago emanarit. Acidam verò dyscrasiam potiùs, quã biliosam, & alchalinam *Tra. 10.*

linam in vniuersum prævaluisse, duo potissimum euincunt, primum, quòd hoc Anno in tàm ampla Febrium segete nullam Synochum, nullam Febrem ardentem obseruare contigerit, alterum, quòd huiusmodi Febres, vt plurimum, veluti superiùs annotauimus, potius famelicæ fuerint, quam siticulosæ.

Nec miretur quispiam, quòd Tertianæ febris naturam ex prædominio Acidę Minerę potius deducam, quam Alchalinæ, qualis cẽsetur Biliosus humor; nàm ex quanam materia, quæso, in hac Constitutione tàm horrida, procellosa, ac media Aestate frigida, post vsum ciborũ pituitosi succi, ex quanam materia, inquam, tanta bilis copia gigni debuit, quæ sufficeret ad procreandam tam numerosã Febrium sobolem, ac illam tandiù alendam? Nec desunt Professores celeberrimi, qui ab hoc non multum dissentiunt, inter quos Ettmullerus, qui pro causa proxima Tertianę febris intermittentis statuit fermentum salinoacidum, in legitimis quidem magis volatile, & actiuum, minus autem volatile, & subiecto viscido irretitũ in nothis.

In Colleg. Consult. Cas. 19.

XXVII. Præter Aeris malam Constitutionem, tamquam huius Epidemici Affectus cõmunissimam causam, alię quoq; nec parui momenti in idem conspirarunt, scilicet vt humores ad acidam dyscrasiam disponerent; nimirùm praua alimenta ingesta, vt fructus horęi à rubigali lue vitiati, nimia Piscium ingurgitatio, edulij genus nostris Agricolis insolens, in quorum stomacho cibis fortioribus assueto facilè putrescebat, hoc est facilè acescebat, cum nullo euidentiori signo putrescentia se prodat, quam per acorem; his addi possunt Puteales aquę ex nimia illuuione cœnosę, & semiputridę, ac denique Boreales Venti, qui Acidi nitrosi

trosi Promocondus appellãtur. Ex his itaq; Cõmunibus Causis, ceù Fontibus, harum febrium originem probabilius, quàm à quacumque alia deduxerim; neq; enim ad cœlestes influxus recurrendum, quasi Astra maligniori lumine Rusticanam gentem potiùs, quam Vrbanam, veluti innocentiorem adspicerent, cum prȩter id, improbabile sit, quòd cœlestes influxus tàm arcto spatio potuerint circũscribi; sicuti neq; subterraneȩ exhalationes culpari poterant, cum Terrȩmotus nullus prȩcesserit, neq; in hac nostra magna Planitie Cispadana, & Trãspadana extent Antra, & Terrȩ hiatus Charonei, è quibus perniciosa effluuia possent erũpere, & Aerem inquinare.

XXVIII. Quòd spectat ad Causam internã, quam Coniunctam appellant, hȩc non nisi in crassam, & viscidam pituitam, cui acidum fermentum hæreret, referenda erat, vel stabulantem in stomacho, vt placet Ettmullero, vel ductus laterales Pancreatis obstruentem, vt statuit Syluius, quȩ materia in Venas transfusa, & partibus spirituosis sanguinis permixta febrilem efferuescentiam excitaret; vt vt enim cruoris massa effœta sit, & vapida, semper tamen aliquid oleosi, & sulphurei continet, quod ad flammulam vitalem alendam sufficiat. Focus itaq; febrilis hospitabatur extrà Vasa sãguinea, quemadmodũ in febribus omnibus periodicis, cum alioquin perdifficile sit Intermittentes febres ab ijs quȩ verè Continuȩ sunt distinguere, cuiusmodi Febres Ignis nomine Diuinus Prȩceptor insignire consueuit, vt ex varijs histörijs in libris Epidemiorum videre est. Nõ enim concipi potest, aiebat scientissimus Cartesius, quænam possit esse Circuitus causa, nisi materia quædam, quæ maturatione indigeat, antequam massȩ sanguineæ misceatur,

de feb. c. 19 *Tra. 10.* *P. 1. Ep. 58 & 88.*

tur,

tur, quę per venas ad Cor delata potis eſt tot excitare turbas,& febrilē tempeſtatē ciere,quę non alio pacto ſedetur, quàm eadem hoſtili materia ſub forma ſudoris per corporis ambitum diſcuſsa, vel per Vrinarias vias ablegata.

XXIX. Rarum quidem eſſe, quòd Tertianæ febres Epidemicę ex Aeris vitio obſeruētur, ait Doctiſſimus Ettmullerus, ac reuera Febres, quæ alicuius praui Seminij in Aere latētis ſoboles ſunt, nullum certum ordinem ſeruare ſolent; multòq; rariùs eſt, quòd ſint de genere Intermittentium: hoc Anno tamen huiuſmodi febriū genus in hiſce Regionibus populariter graſſatum fuiſſe, tàm Ruri, quàm in Oppidis (quamuis poſteà ob diuturnitatem in continuas, & lentas migrarent) ſat perſpectū eſt. Haud abſimilem Conſtitutionem, quæ in Anglia Anno 1658. ac magis per Rura, & Pagos, quàm per Oppida,& Vrbes deſęuijt, Doctiſſimus Vuillis in ſuo Tractatu de Febribus deſcribit; ſuæ tamen Febrilis Epidemiæ originem, & cauſam procatarcticam non Aeris vitium Vir ille Peritiſſimus refert, ſed potiùs in prægreſſam Conſtitutionem nimis æſtuoſam,& illi Climati inſolentē; Febrem Tertianā intermittentem Epidemiā obſeruauit quoq; Celeberrimus Bartholinus Hafniæ, Anno 1652. ſed & ipſe illius cauſam calidiſſimę, & ſicciſſimę Aeſtati, prępter morem, & conſuetudinem illius Cœli adſcribit; hanc verò noſtram Ruralem Epidemiam lubet referre in Conſtitutionem pręhumidam, ac frigidam, huic Cœlo inſolitam, ac ſimul in Aerem ob cœnoſam colluuiem vitiatum. Si enim huius Epidemici Affectus cauſa eſſet ex totius Anni intempeſtiua Conſtitutione, quæ frigida, & procelloſa toti penè Italiæ cōmunis fuit, non ſatis conſtat, quare hic popularis morbus, in humilioribus tantum locis,

[Margin notes: de febr. 17. — Cent. 2. Hist. Anat. 56.]

ac vbi

ac vbi ſtagnarint aquæ, ſedem fixerit, & non ampliora ſpatia occuparit; cum tamen Incolæ cæterarum regionum, quę ab huiuſmodi atmoſphœra remotiores erant, (vt totus tractus ſuprà Viam Aemiliam verſus Colles) nunquam aliàs à Febribus magis ſecuros ſe vixiſſe meminerint.

XXX. Qua de cauſa porrò, à Cōſtitutionibus tantæ ſiccitatis, quales, vt dixi, ad plures Annos experti fuimus, ad Conſtitutionem imbrium adeò feracem talis factus fuerit trāſitus, certè hic mihi *hæret aqua*, vt dici ſolet, & ad hanc Veritatem eruendam *Delio natatore* opus eſſet. Nullus profectò Aſtrologorum, qui ex imaginarijs Aſtrorum configurationibus futuros rerum euentus prædici poſſe exiſtimant, tàm magnam illuuionem prędixit, neque poſtquam facta eſt, rationem vllam attulit, cur ità fieri deberet. Sint vtique Aſtrorum in hęc inferiora Influxus, quos velle negare magnæ dementiæ eſſet, at modus quo agant, id omninò indeprehenſibile eſt. Rectè quidem Ptolomæus in libro qui *aliarba* inſcribitur, Stellarū effectus incertos eſſe, & varios pronunciauit, quoniam incertum eſt qua ratione materia ſubiecta influxum recipiat. Obſeruandas quidem magnas Temporum mutationes, Æquinoctia ſcilicet, & Solſtitia, vt in illis, *neque medicamenta exhibeamus, neque vramus, neque ſecemus* pluribus in locis monuit Hipp. ſicuti etiam conſiderandos exortus Canis, Arcturi, & Pleiadum occaſum, nam vt idem ait, *morbi his maximè diebus iudicantur, alij perimunt, aut in ſpeciem aliam transmutantur*; quare verò tàm magnæ alterationes, tum in magno, tum in paruo Mundo dictis temporibus fiant, ſcrutari velle, id eſſet merè diuinare. Satis ſit igitur quoad rē noſtram, quòd hoc Anno tam magna, & inſolita aquarum

Ex Lāg. l. 1. Ep. 35.

De A. Aq. & lo. n. 3. 1. in 6. Ep. 3. De Diæt n. 2.

inundatio morbosam hanc Constitutionem inuexerit, contrario prorsus modo, quo in Ægypto votiua Nili inundatio, miraculi ad instar, solet pestem abigere, quamuis Alpinus mutationem illam Aeris in salubriorem statum ad Nili incrementum subsequentem in Etesias videatur potiùs referre, quę tunc temporis, Sole signum Cancri subeunte, & septentrionali plaga fumigante, flare incipiant, & Campsinos Ventos pestis Vectores repellant. Quęcunque ea causa sit ob quam Nilus, Ægypti Pincerna, salubritatem inuehat, certum est tamen, ad illius incrementũ Morbos populariter grassantes decrescere, & in magna illa inundatione demergi; adeò verum est illud Celsi; *Differre pro natura locorum genera Medicinæ, & aliud opus esse Romæ, aliud in Ægypto, aliud in Gallia*. Annus iam agitur centesimus, ex quo haud absimilis inundatio Cispadanam, & Transpadanam Regionem occupauit, vndè posteà subsecuta est summa Annonæ caritas, tritico in lolium conuerso, vt refert Paulus Crassus Corrigiensis in doctissimo suo libello de Lolio; Inchoarunt autem tunc temporis circà Maij principium pluuiæ, quę posteà per totam Aestatem obstinatissimè perdurarunt. Obseruantur itaque per interualla quędam eædem Temporũ Constitutiones recurrere, siuè in Astrorum vim nobis ignotam id referamus, siue in iustam Dei vindictam, qui sicut olim Vniuersali Diluuio totum Orbem punijt, ità particularibus eluuionibus quasdam particulares Regiones aliquandò plectat.

de Med. Aeg. l. 1. c. 18.

in Praef.

XXXI. Rubigalem luem non exiguam operam ad Morbosam hanc Constitutionem contulisse superiùs dixi; at ne id gratis, ac veluti Dictatoriè pronunciasse videar, libeat in dis-

in disquirenda, & examinanda Rubiginis natura paululum
immorari. De Rubigine multa quidem Veteres scripsere,
at de illa secundùm suę Philosophię Systemata ratiocinati
sunt; In sacris quoque Codicibus Rubiginis fit mentio, *Amos c.4.*
cum aliquando hac, veluti irę suę ministra, Deus populo
suo fruges, & fructus omnes ademerit, vt illum ad bonam *de Nat. stirp*
frugem perduceret, nonnulli verò ex Recentioribus de *l.2.c.131.* *de Occult.*
hac peste aliquid scripsere, vt Ruuellius, Leuinius Lem- *Nat. mir.*
nius, Ludouicus Viues, Langius, sed ea quæ à veteribus *l.3.c.3.* *l.4.c.21.in*
scripta fuerant recoxere. Vegetabilem itaq; Familiam *Com de Ciu* *Dei.*
suis Morbis laborare, ijsq; diuersi generis, multosq; gra- *l.2.Ep.10.*
uissimos Auctores de ijs scripsisse, vt Varronem, Plinium,
Columellam, aliosq; iam satis perspectum est. Rubiginē
verò, frugum omnium, & fructuum cōmunem morbum, vt
illam Theophrastus appellat, adeò exhorruerunt antiqui, *l.7. de H.* *Pl.c.10.*
vt ad auertendam hanc pestem sibi Deum finxerint, quem
Robigum, teste Varrone, appellabant, vnde Rubigalia
festa emanarūt, quę à Numa Pompilio Regni sui Anno XI, *de re Rus.* *cap.9.*
referente Plinio, instituta sunt, & ad 7.Cal.Maij celebra-
bantur. Mactabant autem lactentem Catulum in huiusmo- *l.18.H.N.* *c.29.*
di sacrificio, vndè Columella. *De Cult. Ho.*

Hinc mala Rubigo virides ne torreat herbas,
Sanguine lactentis Catuli placatur, & extis,

Litabant autem lactentem Catulum, eò quòd à Rubigali
Numine, mediante maligno Canis Syderis influxu, pu-
tarent hanc labem in terras immitti; quare cęca super-
stitione, ac non nisi habita ratione nominis, id agebatur
sarificium, vt ingenuè Ouidius. *4.Fas.*

Pro Cane sydereo Canis hic imponitur Aræ,
Et quare id fiat, nil nisi nomen habet.

XXXII. Rubigalia itaq; ſacra, ſicut & Floralia, vt cuncta benè defloreſcerent, inſtituta ſunt, ac celebrari ſolita, ſub finem Aprilis, propterea, quod huiuſmodi tempore à Rubigine frugibus, & fructibus valdè metuerent, occidente tunc temporis Cane, Sydere per ſe vehementiſſimo, qui Occaſus ex Plinij obſeruatione, tunc in 4. Cal. Maij incidebat. Obſeruabant autem Veteres multa attentione Canis Occaſum, vbi nos vix Ortum, qui perſępè credimus eodem tempore vbique inchoare dies Caniculares, veluti non rarò doctos alioquin, & celebres Profeſſores, ità quidem, ſed turpiter ſentientes, audire contigit, cum tamen iuxtà diuerſam latitudinem, quam varię regiones habent, varij ac diuerſi ſint Aſtrorum Ortus, & Occaſus, quod nō ignotum Galeno, qui tradidit, eodem quidem tempore omnibus in plagis fieri tum Aequinoctia, tum Solſtitia, Aſtrorum vero Ortus, & Occaſus cōmunes eſſe ijs ſolum qui ſub eodem vertice habitant.

l.18.H.N. c.29.

3.in 1.Epid

XXXIII. Hanc peſtem Græci Ερυσίβην Latini Rubiginis nomine appellauere, ſiue à rodendo, vt Varroni placet, ſeu quod rubro colore fruges inficiat; Vredinem quoq; ſeu Carbuncularem morbum vocauit Plinius, quod fruges exurat, veluti hoc Anno contigit, cum fruges, & plantę omnes carbuncularent, vt Pliniano vocabulo vtamur. Hos equidem Rubiginis noxios effectus obſeruare, & contemplari licuit; at quęnam ſit huius peſtis natura, & indoles, non tàm facilè eſt decernere. Sapere ignis naturam, ſeu acrimoniam lixiuialem, & Alchalinam ex Sale acri, & volatili, procliue quidem eſſet aſſerere; at multa obſtant, ne in hanc ſententiam eam. Gigni Rubiginem ex Rore, ſed vitiato, ſerenis noctibus, vel in plenilunio, vel inter

l.18.H.N. c.28.

lunio

lunio, quibus temporibus Luna frigidius lumen ad nos reflectit (cum in Plenilunio, Aestiuo tempore à nostro vertice multùm absit, in Interlunio verò totum lumen, quod à Sole recipit eidem regerat) antiquorum fuit opinio; cui recentiorum quoq; non pauci subscripsere, inter quos Ludouicus Viues in doctissimis suis Commentarijs in librum D. Augustini de Ciuitate Dei, vbi scripsit, *Rubiginem esse Rorem putrefactum, fruges tenues corrumpentem, & friantem*. Generari vtique Rubiginem ex Rore, serenis noctibus, (cum Ros non decidat nisi sereno Cœlo) & silente Luna, veritati valdè congruum videtur, nam re vera sub initium Iunij propè Interlunium, signa Rubiginis obseruari cœpta in frugibus, & plantarum folijs, quę paruis maculis nigricantibus distincta, puncticulari morbo laborare videbantur; argumentum euidens huiusmodi stygmata à Roris guttulis, vbi diù hæserant, fuisse inusta. *l. 4. c. 21.*

In Rore (quem Lunę, & Aeris filium Alcmon dixit, & à raritate ita appellatum Isidorus tradidit, eò quòd non sit crassus vt pluuia) multum liquoris volatilis Salini, ratione cuius abstergit, & aluum soluit, omnes docent Chimici, qui pro egregio menstruo ipsum commendant ad extrahēdas omnium Vegetabilium Tincturas: ex eodem quoq; tradunt elici spiritum qui ad metalla dissoluenda efficax sit, quo spiritu vtebatur Cnosellius ad parandam Coralliorum Tincturam, ignita Corallia in Roris spiritū proijciendo. Vim huius Salis sentiunt, qui manibus rorem tractant, aut nudis pedibus per campos, & prata rorulenta incedunt; nam manus, & pedes scabrę fiunt, idq; ob salinas, & nitrosas particulas, quę cutim arrodunt. Vi quoq; pollere graciliora reddendi corpora tradit Plutarchus, ac

Fung. Isi. Ethy. Tri.

ex Cramerò Diss. 5. c. 2.

Qua. Nat.

propterea Mulieres habitiores illius vsu nimiam polysarciam emendare. Sale saccharino pariter diuitem esse Rorē vt multis morbis opituletur per analysim, & ignis examen se deprehendisse testatur Helmontius. Multa de Roris viribus scripsit in doctissimis suis Animaduersionibus Excellentissimus D. Ioseph Lanzonus, Medicus Ferrariensis, cui nō parū debeo, quòd ea quæ in hac Constitutione ipse obseruauit mihi per literas benignè cōmunicarit.

de Imag. form. An. 141.

XXXV. Hę sunt natiuę dotes matutini Roris, ac pręsertim Maialis, in salubri tamen Constitutione, ac solo minimè vliginoso, nec palustri; at si ex malis temporum Constitutionibus, & noxijs afflatibus, seu prauis è Terra exhalationibus Ros vitietur, in Rubiginem degenerat, malum, quo nullum noxius est, & cui, vt ait Plinius, *non comparantur grandines, neque procellæ, quæ nunquam Annonæ intulere caritatem*. Gigni Rubiginem itaq; ex Rore existimo, dum multa nitrosa, & acida corpuscula è solo elata, & per aerē vndequaq; dispersa, salinis particulis, quibus naturaliter Ros abundat, socientur, quę simul in magno Aeris Receptaculo fermentata, & exaltata, modo nobis imperceptibili, in liquorem coeant, qui posteà sub forma Roris deciduus & plantis inhęrens, easdem maculis diuersi coloris sugillet, vti apud nos factum his duobus Annis, cum in priori, Plantę omnes, & fructus rubris veluti peticulis, hoc Anno verò nigris laborare viderentur. Prępollere itaq; in Rubigine acrimoniam acidam, & corrosiuam, haud absimilem Aquis stygijs & Spiritibus Nitri, & Vitrioli, lōgè verisimiliùs, quā Alchalinam ex sale Acri, & caustico, quando nulla causa animo fingi possit, quę in tam remissis caloribus huius Constitutionis vstionem, & acredinem accersere potuerit.

l. 18. H. N. c. 25.

XXXVI. Neq;

XXXVI. Neque huic meę opinioni quicquam refragari S. Scripturę auctoritatē crediderim, dum apud Amos Prophetam fit mentio Rubiginis his verbis. *Percussi vos in Vento vrente, & in Aerugine, multitudinem fructuum vestrorum, & Vinearum vestrarum, Olïueta vestra, & ficeta comedit Eruca.* cum non magis Austrini flatus sua caliditate, quàm. c. 4.

—*Borea penetrabile frigus adurat.* l. 1. Geor.

XXXVII. Displicet quidem, quòd eo tempore quo sæuijt Rubigalis lues, aliquo experimento non pertentarim, vt certiùs illius naturam explorarem; siquidem nimis serò animum subijt cogitatio de hac Rurali Epidemia, & Rubigali peste describenda. Non destiti tamen, quin postmodum varijs experimentis peruestigarim, num ea quæ mente excogitaram Veritati congruerent; expertus itaque sum varijs liquoribus modò acidis, modò alchalicis, & lixiuialibus, plantarum folia, flores, & fructus adspergendo, attentè obseruans, quis inde color emergeret; folia itaque recentia Fabarum, quæ apud nos circà finem Octobris seri solent, Spiritu Vitrioli irroraui, & non multò post flauentes maculæ, vbi guttulæ liquoris hæserant, apparuere; placuit autem magis in Fabis experiri, tùm quià in hoc leguminis genere vim suā magis exercuit Rubigo, tùm quià Theophrastus testatur, *Fabam inter legumina magis ærugi-nem sentire.* Fabarum itidem folia liquore alchalico, & vrinoso, & ac lixiuio acerrimo adspersi, neque notam vllam alicuius coloris inuri deprehendi. In alijs quoque Plantis, ac varijs Oleribus. vt folijs Lactucæ, Brassicæ idem pertentaui. & ab acidis Spiritibus seu Vitrioli, seu Nitri, flauas maculas prodire, nunquam tamen nigras, obseruare contigit. Rubiginis itaque Naturam in Acida potiús l. 4. de Cau. Plan. c. 13

acrimonia, quam Alchalica lubet statuere. Congruunt autem huic meę opinioni ea quæ in strage Animalium euenere; nàm, præter malam Aeris diathesim Brutis quoque noxiam, ob pascua rubiginosa Sanguine acidiori reddito, ac in motu suo prępedito, vel subitę mortes integros greges Pecorum sustulere, vel obortę sunt Variolę, quas ex sanguinis stagnatione fieri, dum in orbem agitur, cõmunis est recentiorum Opinio. Tubercula autem illa quę in capite, collo, & cruribus pecudum visebantur, reuera Variolas fuisse, licet profectò asserere, quandò nec figura, nec colore, nec liquore in illis contento, nec magnitudine, nec modo quo soluebantur, post suppurationem nigra crusta superstite, quicquam à Puerorum Variolis discrepabant. Nihilò seciùs eadem pascua infecta cęteris Animalibus cladem intulere. Sic Apes haud amplius ex florum Calycibus nectareum laticem, sed acidum stagma delibantes, partim extinctę sunt, vel aliò suas Colonias transtulerunt. Pariter neque mirùm, quod hoc Anno Cicadę vt plurimum taciturnę fuerint, cum, præter remissum Aestatis calorem, qui illas ad cantum nequaquã cieret, vel nutritium Rorem nactę non fuerint, (si tamen verum, quòd Rore pascantur,) vel quòd maiori ex parte perierint. A' Cicadarum obmutescẽtia malas Temporũ Constitutiones pręnũciari, scripsit Doctissimus Mercurialis, qui Anno 1577. obseruauit in Agro Patauino, aut nullas, aut rarissimas Cicadas cecinisse, vndè posteà grauis subsecuta est Epidemia. Cicadas autem re ipsa Rore nutriri fabulosum nõ esse reor, etenim non in Arboribus pernoctare, sed super solum ipsum, & in aprico loco ad Rorem faciliùs excipiendum, manè autem ad Solis ortum super Arbores euolare ex

de Pest. c. 6

Agricola

Agricola quodã didici, à quo cum ſciſcitatus eſſem, quare in Villa quadam, quæ Roboretum dicitur, penes Gabellum flumen, tanta ſit Aeſtate Cicadarum copia, vt illic huiuſmodi Inſecti genus ſuum habere videatur Emporium, id fieri dixit ille, quia ſolum illud arenoſum ſit, in quo faciliùs quam in ſolo argilloſo parua foramina efficiant, in quibus deponant Oua pro fœtura in ſecuturam Aeſtatem.

XXXVIII. Hæc omnia itaque Rubiginis naturam ſatis in propatulo ſtatuere videntur, luem meherclè, & Animalibus, & Plantis valde pernicioſam. Quare autem Solæ Nuces Rubiginis noxam non ſenſerint, id fortaſſe in cauſa fuit, vel quòd huiuſmodi fructus gemino operimento ſit munitus, vel quòd Corticalis ſubſtãtia multo Sale Volatili abundet, qui diuerſam indolem ab Acido poſſidet. Succum è viridi cortice Nucis Iuglandis, tamquam remediũ à ſe repertum, & magnæ virtutis ad faucium phlegmonas tollendas, multis laudibus extollit Galenus; putabat autem ille, talem effectum præſtare hunc ſuccum, eò quòd vi adſtrictoria polleret, & ſimul tenuium eſſet partium, ex tinctura pene ineluibili, qua manus tractantis inficit, partium tenuitatem deducens, vim autem adſtringendi à ſalubri effectu, quem obſeruabat, dum inflammationi mederetur; pro rato enim, ac veluti lege habebatur, quòd in principio Phlegmonis vtendum eſſet repellentibus, & adſtringentibus, ne pars ob laxitatem fluentem humorem tàm facilè reciperet, quod etiamnum apud non paucos Profeſſores frequenti in vſu eſt. quod num rectè, an perperàm fiat, non eſt huius loci diſquirere. Huius ſucci efficaciam ad inflãmationes ſanãdas agnoſcunt quoq; Recentiores, vim autem adſtrictoriam prorsùs negãt, immò vim

6. de Com. Med. ſ. l. c. 1.

Serm. 5. dissoluentem ipsi adscribunt, inter quos Leonardus è Capua, qui Corticem Nucum viridiũ multo Sale volatili diuitem esse ait, & qui potis sit grumos Sãguinis dissoluere, & illus acetositatem emendare, quo pacto non sanguinis fluxum in partem adstringẽdo prohibet, sed sanguinis refluxum per Venas ad Cor reserando promouet. Sicuti autẽ priscis ignoscendum, si ob ignoratum sanguinis circularẽ motum, non aptas interdum naturalium effectuum ætiologias afferebant, ità nostro huic sæculo gratulandum; de quo veriùs pronunciare libeat id quod de suo æuo scripsit l. 18 H.N. c. 29. Plinius, scilicet *Non minus ingeniosam fuisse antiquitùs obseruationem, quam nunc rationem*. Ex Nucum viridi Cortice parari Decoctum in Anglia expertæ virtutis ad luem Gallicã perdomandam, quam Recentiores omnes in Acidi prædominio statuũt, nuper accepi à Cl. D. Nathan Lacy Medico Anglo, & insigni Anatomico. Cum itaq; Nucum putamen multo Sale volatili abundet, mirum non est, si Rubigini obstiterit, & inclusum nucleum à cõmuni lue præseruarit. Atq; hæc de Rubiginis natura, & indole.

XXXIX. Modò superest, vt Symptomatum, & quarundam obseruationũ perquirãtur causæ; Adnotatum, vespertinis horis has Febres exacerbari consueuisse, vnà cum Virium nocturna prostratione, vt ægri morituri viderentur, manè verò oriente Sole, veluti rediuiuos tantum virium habuisse, vt è lectulis exurgentes deambularent. l. in 1. Ep. *Quale est vesperi exacerbari, tale ipsius morbi, & cuiuscumq; constitutionis ad se mutuò* aiebat Hipp. Vespertinæ itaq; exacerbationes morbi naturam superiùs descriptam, & causas morbificas satis indicabant. Virium autem deiectionem noctù factam, & matutinã earum veluti redintegrationem in Solis recessum

& accessum

& accessum, & acidæ Dyscrasiæ prædominium referendam putarim; Sole namq; occũbente, & volatiles spiritus per Aerem dispersos secum trahente, Spiritus Vitales Sanguinis ab Acido coagulante figebantur, vnde Facultatum omniũ torpor, qui porrò ab ijsdem Solaribus radijs matutinis discutiebatur, non secùs, ac quando à brumali frigore fluentium aquarum cursus noctù intercipitur, qui postea à Sole nouo lumine Terras lustrante, restituitur. In hac rerum Vniuersitate nihil esse vtilius Sale, & Sole scripsit Plinius; l. 31. n. xi. c. 9. sic Celsus Leucophlegmatia laborantes Soli subijci oportere aiebat, vtendumq; frictione manibus aqua madefactis, l. 3. c. 21. cui sal, & nitrum, & olei paulum esset adiectum. Mirum itaq; non erat si in casu nostro à blando Solis calore liquato veluti pituitæ gelù, Cruor solitum cursum per sua Vasa repeteret, & cõsopitæ Facultates ad consueta munia exercenda reuocarentur.

XXXX. Prę ceteris notatù dignis obseruauimus inexpugnabilem harum febriũ contumaciam, vt non solum omnem Medicorum industriam eluderent (cum neq; Venæ sectionibus, neq; Purgationibus, neq; Cardiacis quicquam auscultarent) sed vsu remediorũ magis exasperarentur, quod factum existimo ob malam Aeris diathesim, quæ Morbum aleret; quarè licet etiã opportuna remedia quandoq; adhiberẽtur, nihil remittebat morbus, immò sęuiebat magis, ac satius profectò fuisset in multis hanc Camarinam non mouere; tanti est Oraculum illud Hippocratis, quòd initio huius Dissertationis attuli, nempè quòd *Hominis Natura interdum Vniuersi potestatem non superat*, quæ Hippocratis verba si Medentes attentè perpenderent, tot Medicamentis ægros non fatigarẽt, in Epidemijs pręsertim Affectibus,

quorum vera Curatio non innotescit, nisi cum Busta plena fuerint.

XXXXI. Venę sectio profectò in his Febribus nō fuit saluberrimũ remediũ, nec quęquam noui, de quo dici potuerit cũ Galeno, quòd illius Febris sanguinis missione iugulata fuerit; quin vbi pluriès celebrata est phlebotomia, magis attritæ sunt Vires, & Febres magis protractæ ęgros vel ad Mortē, vel ad Cachexiam deduxere. Cur autem in his Febribus tàm improsperè cesserit Sanguinis detractio, obuiam est arbitrari, Massam sanguineā sale volatili, & particulis Spirituosis ob malam Aeris diathesim, & Dietę errores effœtā, per Venæ sectionem pauperiorem redditam, vnde maior Acidi præpollentia, & Bilis depressio consequeretur, Febrisq; exinde protractior fieret. Venæ sectionem Febribus intermittentibus non esse per se aptum remedium, cum de foco febrili, qui extra Vasa sanguiflua larem habet, nihil detrahat, cōmune est recentiorum Assertum, sed solũmodo per accidens conuenire aiunt, quatenùs obuiam iri possit multis symptomatibus, ac periculis, quæ in Corpore pręsertim plethorico nimiā efferuescentiam subsequi possent, scilicet inflammationes, & Vasorum disruptiones, qualis fuit casus à Ballonio memoratus, de quodam nobili Viro, cui Tertiana Febre laboranti ob neglectam sanguinis detractionē ruptę sunt Venę in quarto paroxismo, & tanta foras sanguinis excretio est consecuta, vt eo ipso die illi obeundum fuerit. In hac verò nostra Rurali Epidemia sanguinis efferuescentia non adeò magna fuit, vt de eiusmodi periculo metuendum esset, immò potius lenta, ex Acidi prędominio, & propter bilem eneruatā, quæ in confluxu cum succo pācreatico, & cũ lympha minus efferuesceret: proptereà

9. Meth. c. 4.

l. 1 Epid. in Cōst. Aest. 1579.

tereà V. S. non adeò proficuum fuit remedium, vt in præ-
gressis præcedentium Annorum Constitutionibus, quas
valde siccas, & æstuosas esse diximus, quarè cum in ijs valdè
turgeret bilis, & sanguis facilè exardesceret, mirum non
erat si tunc adeò conferret V.S. & à periculis præcaueret,
quæ nimiam sanguinis efferuescentiam, & rarefactionem
comitantur; assueti autem Professores Venam facilè tundere
vbi constaret esse febrem, ac nullum alium scopum sibi pręfigentes, quam solam caloris febrilis attemperationem, in
hac Constitutione à cęteris toto Cœlo diuersa, repetita Venæ sectione vtentes, ęgros persępè in extremam perniciem
præcipitarunt. Noliem equidem quòd quis me inter hæmophobos recenseat, sed neq; inter hæmatochitas numerari velim. Est vbi liberaliter sanguinem demamus, est
vbi parcè, est vbi nihil, licet sit eadem affectus species. In
Stymargi famula vsque ad animi defectum sanguinem detraxit Hipp. licet frigido Affectu laboraret, rationem autē
addidit; *Oportet enim*, inquit ille, *deuenire ad Occasionem, & Occasionis initium*. Causa morbi nimirum est attendenda, ex
qua potissimæ desumuntur indicationes. *Similitudines parere errores etiam bonis Medicis, contrarium autem facere Causā*,
monitum est eiusdem Hippocratis, nam re vera cognita
causa, nō tàm facilè à recto tramite, & legitima curatione
deflectitur. *4. in 2. Ep.* *8. in 6 Ep.*

XXXXII. Quærit idem Ballonius, Practicus olim celeberrimus Parisiensis, cur phlebotomia febres quasdam miraculi
ad instar tollat, alias potiùs exasperet; paucis quidem respondet, at illius verba ponderanda sunt, non numeranda.
Febres, ait ille, *aliæ sunt Venosæ, aliæ Gastricæ, idest quædam phlogosim sequuntur potiùs Venosi generis, quam vitium humorum* *l. 1. Epid. Consil. 45. An. 1575*

rum

rum in præcordijs contentorum; quæ Venosi sunt generis hæ primò quoque tempore per phlebotomiam cessant, quæ alius sunt generis non facile phlebotomia soluuntur, contrà potiùs cathartico egent. Tales erāt Tertianę istę intermittentes huius nostræConstitutionis, erant enim potiùs Gastricæ, quàm Venosæ, ac propterea ad Venæ sectionem magis exacerbabantur, & contumaciores fiebant, magis autem prosperè cesserunt purgationes, & Vomitiones vsù Emeticorum, quibus non rarò penitùs auullus est febrilis fomes. Claudam hunc locum digna animaduersione eiusdem Ballonij in eos, qui vt nil non agant, ex quacũque re occasionem captant mittendi sanguinis. *Nam si induxerint in animum,* (inquit ille) *Venam reserare, & id cunctanter faciunt, si guttula sanguinis è nare fluat, tunc quasi trophæum reportantes, clamant oblatam legitimæ phlebotomiæ occasionem: si luculenta sit hæmorrhagia audaciùs secant. quia naturam copia grauari aiũt, si infrà modũ sanguis fluat, compensandũ istum defectũ apertione Venæ contendunt.*

l.1. Cõs. Me. Hist. 4. in Com.

XXXXIII. Non minus disquisitione dignum est cur in hac Constitutione tàm sępè contigerit, quòd Tertiana simplex in duplicem migrarit ea ipsa die, qua secta est Vena. Id olim obseruarũt Amarus Lusitanus, & P. Castellus, nec quẽquam scio, qui prętcr hos huiusmodi phęnomini, quod aliquando in praxi obseruatur, mentionem habeat: refert autem Amatus cuidam Iuueni 25. Annorũ Tertiana febre laboranti, cum Venam die intermissionis secuisset, vesperi febrem ex simplici factam fuisse duplicem, huiusce rei rationem reddit his verbis. *Nec enim credere est, ob sanguinis extractionem ex simplici duplicem factam fuisse, quum dubio procul nisi sanguis extractus esset, in Tertianã continuã futurus erat morbus;* huiusmodi excusationis genus plerique Medicorũ

Cent. 1. Cu. 11.

nostris

noſtris etiam temporibus in promptù habent, quotieſcũq; ex aliquo malè adminiſtrato remedio peiùs Aeger ſe habeat; ſtatim enim obtrudunt, quòd multo deteriùs ſe haberet, niſi tali remedio vſus fuiſſet; meliorem itaq; Aetiologiam, & æuo noſtro accõmodam perquiramus; puto ergo in illo casu (ſicuti & in noſtra Conſtitutione) culpandam potius Venæ ſectionem, quam Febrem, quæ ex ſui natura procliuis eſſet vt in Tertianam continuam migraret. Refert Amatus Iuuenem illum vigente Autumno ægrotaſſe, ſanguinem in prima peluicula exceptum atrum fuiſſe, in ſecunda rubicundum ſine vlla aquoſitate: rationi congruũ eſt igitur in illo Iuuene ob prægreſſos Aeſtatis calores, partes magis ſpirituoſas, & volatiles ſanguinis fuiſſe abſumptas, ac poſteà maſſam ſanguineam Autumnali tempore in acidam dyſcraſiam degeneraſſe, eo prorſus modo, quo Vina poſtquam per æſtiuos calores ebullierint, Autumno facilè aceſcunt, vt ex atro ſanguine 1.ᵉ peluiculæ patebat, nàm ſãguis 2.ᵉ rubicundior erat, quia arterioſus: ſecta itaq; Vena, & Syſtaſi cruoris magis debilitata, ac depauperata, mirum non fuit ſi Acidum præualens, ac veluti ſine Aduerſario licentiùs inſultaret, ex quo Tertiana ſimplex in duplicem tranſierit. Conualuit autem Iuuenis ille poſt bonã purgationẽ ex pharmaco, nam Febris illa fortaſsè fuit potius *Gaſtrica, quam Venoſa*. In hac verò Conſtitutione nõ ab exhauſtu ſpirituũ ob nimium æſtum maſſam ſanguineã acorem contraxiſſe arbitror, ſed potiùs ob frigidam Anni Conſtitutionem, ac Diætæ errores, obruta Bile, & concẽtratis partibus cruoris magis ſpirituoſis, Acidum Stomachi fermentum, & ſuccum Pancreaticum magis viguiſſe, & poſt celebratam phlebotomiam vim maiorem acquiſiuiſſe,

vnde

vnde Febris simplicis in duplicem Tertianam fieret conuersio.

XXXXIV. Culpanda itaque potius in his casibus est Venæ sectio tamquàm non aptum remedium, quàm quicquam aliud, quod idem sensisse existimo P. Castellum (si rectè memini, & in Aduersarijs meis benè adnotaui) in aureo suo libello de Abusu Venæ sectionis, quem libellum mihi olim Romæ ostendit D. Antonius Maria Rubeus, Præceptor meus, Vir Doctissimus, & immensæ Eruditionis, aderatq; Excellentissimus D. Hieronymus Brasauola, nunc Romæ Professor celeberrimus, & mihi coniunctissimus, cum tunc in Vrbe ageretur, quarè interdum contingat, quòd Tertianæ simplices, sanguine die intermissionis detracto, duplices euadant. Opponet, scio, aliquis harum Febrium propensionem vt in duplices transirent, cum spontè, vt superius dictum, sub initium Aestatis Tertianæ omnes simplices duplices factæ fuerint; at regerã ego, nullas ferè duplices Tertianas toto Veris tempore visas esse, tùm Ruri, tùm in hac Vrbe, nisi eas quas Venæ sectio geminarit; quarè non video, quomodo ab hoc crimine Phlebotomia tamquam innocens possit absolui.

XXXXV. Eãdem ob causam, nihilò seciùs quam Venæ sectio, noxius fuit in hac Constitutione Aquæ vsus; etenim in frigida, & humida tempestate, Bile valdè refracta, & Acido exuberante, quid opis expectandum erat in his Febribus ab aquæ potù? non nisi meherclè, vt Aqualiculo infracto, & distento, Cacochylia cumularetur, sanguis pigriori lapsù per sua Vasa flueret, ac tandem Cachexiæ, & Hydropes succederent. Noui Iuuenem in hac Ciuitate, qui in Hydropem ascitem incidit, cum illi Tertiana Febre laboranti

boranti suasisset Medicus, vt biberet quantum vellet, immò interdum coegisset. Succurrit mihi in hanc rem Terẽtianum illud, vbi Medicus in Scenam inducitur. *In Andr. Att.3.Sc.2*

Quod iussi ei date bibere, & quantum imperaui date,
Mox huc reuertar.

Multòque magis noxius fuit hoc Anno aquæ vsus, ac Ruri præsertim, quòd ob pluuiarũ assiduitatem, aquæ cœnosæ, & graueolentes essent; in hac verò Vrbe non adeo grauẽ noxam intulit aquæ vsus; hæc enim Ciuitas purissimos habet Fontes, & admirandæ originis, quorum Fontium historiam breui editurũ me spero. Inualuit autem apud Nostrates Opinio, quòd Venæ sectioni, & Aquæ potui, tamquàm duabus solidissimis Columnis, tota curandarum Febrium Moles innitatur. At nùm id rectè? Profectò in hac Constitutione neutrum ex vsu fuit. Haud sum nescius scripsisse Hippocratem, *Aquam non præstare bonum alimentum igni;* at nomine ignis intellexit Hippocrates Febres continuas, & essentialiter tales, non verò intermittentes, summatim *Venosas, non Gastricas.* At forsan aliquãdò si otium suppetet, de Aquæ abusu in Febribus aliquid conscribam. *4. de Morb. n.15.*

XXXXVI. Verùm quali potu, inquiet aliquis, vtendũ erat in his Febribus? Ego certè Vini vsum rarò, quòd sciam, interdixi, immò suasi, vt modico Vino vterentur, eoq; non olygophoro, sed mediocriter generoso, multosq; ab Orci faucibus hoc solùm Cardiacum eripuit; Bilis enim erat potiùs acuenda, quam fuffiaminanda, & partes sanguinis spirituosæ in motum ciendæ, quod pręstare poterat Vini vsus, & ea remedia quorum vis in Alchali volatili sita est, quod solo naturæ ductu in agro Mantuano fecere Agricolæ, qui

suis

ſuis febricitatibus Allia, & Cœpas cum ſalubri euentu prębuere. Morbos quoſdam Cronicos, prauis edulijs (ſed quæ verè in cenſu Medicamentorum, casu potiùs, quàm arte repertorum reponi debeant) aliquandò ſanari compertum eſt; ſic diuturnas Quartanas Allij vsu cum multo meraco ſanatas obſeruarunt Antonius Beniuenius, & Amatus Luſitanus. Vino autem generoſo, potiùs quam tenui, vtendum duxi, nihil metuens à febrili efferueſcentia; in hoc enim ſæpiùs peccatur, quod rem agi ſine periculo creditur, ſi Vinum tenue in diuturnis Febribus, & chronicis morbis permittatur; at huiuſmodi Vina vt plurimum acidiuſcula ſunt, & acorem ſanguinis exaltando, morbi cauſam deteriorem efficiũt; quem errorem notauit olim Crato, qui in Podagra ſicuti Vinum meracum, ſed in modica quantitate commendat, ità Vina tenuia improbat, quæ Venas multa ſeroſitate impleant, quod idem ſentit Vuillis; ſicut enim à Vini ſpiritu dulcificantur Spiritus ſalis, ac nitri, ita quoque à Vini generoſioris tẽperato vsu Sãguis ad acorẽ vergens dulceſcit. Variantibus itàq; Temporum Conſtitutionibus varianda eſt methodus, & vt ait Sulmonenſis Poeta,

c. 59. Cen. 2. Cu. 42. *L. 1 Con. 27* *p. 1, de An. Brut. c. 14.* *[illegible]*

Nam quoniam variant morbi, variabimus artes,
Mille mali ſpecies, mille ſalutis erunt.

XXXXVII. Sic neque Peruuiani Corticis vſus hoc Anno, vt ſuperiùs adnotauimus, ad modùm ſalubris fuit, immò in extremum Vitæ diſcrimen Aegros non rarò deduxit. Id ego in non paucis obſeruaui, ſed præcipuè in nobili Virgine, quæ cum ad 40. dies duplici Tertiana conflictata fuiſſet, & poſt ſolita remedia adminiſtrata, ex meo conſilio, aſſentiente quoque Excellentiſſimo D. Antonio Abbate

Serenіſs.

Sereniſſimi Ducis Noſtri Archiatro, Chinam Chinam ſub forma boli aſſumpſiſſet, cum in Vino infuſam reſpueret, poſtmodùm ſtupida, & comatoſa euaſit, cum pulsù adeò exili, vt vix perciperetur, ac trium dierum ſpatio in tali ſtatu perſtitit, donec ſoliti paroxiſmi redeuntes ſtuporem diſcuſſerint. Inſalubrem autem fuiſſe huius remedij vſum crediderim, eò quià, cum maſſa Sanguinea multis cruditatibus ſcateret, ac craſſiorem haberet conſiſtentiam (vt ex ſanguine per Venam ſectam educto ſatis patebat) ideòq; ſegnis eſſet ad motum, quotidiana illa febrilis efferueſcētia eſſet loco remedij, qua ceſſante, fieret quædā veluti in Vaſis ſtagnatio, & congelatio, vndè functionum Animalium torpor, & Vitalium quoque interceptio; adeò verum eſt illud Celſi, quòd febrem lentam interdùm augere oporteat, *fortaſſe enim*, ait ille, *curationi opportunior fiet*. l.3.c.9.

Scio equidem huiuſmodi doctrinam non ſolum pleriſque Medicorum, ſed etiam alijs, qui Artem Medicam non profitentur, eſſe ſuſpectam, vt ipſi Senecæ, qui beneficium ſanationis leuioris morbi factæ à grauiori morbo exprobrat his verbis. *Multi quos auxerant morbos, & irritauerant, vt maiori gloria ſanarent, non potuerunt diſcutere, aut cum magna ægrorum vexatione vicerunt*. In hac tamen Conſtitutione experientia ipſa ſatis euicit, febrilem efferueſcentiam ſtimulandam potiùs fuiſſe, quam frænandam, & vſum calidorum magis profuiſſe, quam frigidorum; ſicuti in hiſtoria Polycratis, vice verſa, frigida magis, quā calida iuuiſſe ſcripſit Hippocrates, innuens hoc dicto Diuinus Præceptor, non tanti faciendum præconceptum de natura morbi iudicium, vt illud ipſimet Experientiæ in contrarium reclamanti velimus præferre. Obſeruatum eſt tamen fœliciori l.6 de Benef. c.36. 5.Epid.28.

euentù

euentu exhibitam Chinam Chinam Agrestibus, quam Oppidanis, & Vrbium Incolis; Gens enim rusticana vbi tantillum à morbi fasce leuata est, illicò laboribus, & exercitijs se dedit, quarè non erat metuendum, vt tam perniciosi effectus in ijs consequerentur, quales in Vrbanis obseruabantur. Sic Doctissimus Ettmullerus tradidit, non tàm facilè pati recidiuas post assumptum hoc febrifugum homines exercitijs, ac laboribus deditos, sicuti desidiosos, & otio innutritos. De hac nostra itaq; Cõstitutione libet proferre id quod olim de quadam simili scripsit Hippocrates, ingenua certè cõfessione, more tamen magnorum Virorũ, & magnam rerum fiduciam habentium. *Nihil memorabile*
7. in 6. Ep. *proderat, non Ventris turbatio, non Venæ sectio, neq; quæcumque alia tentaui.*

XXXXVIII. Nullas Febres Synochas, vel Ardẽtes hoc Anno, quod sciã, obseruatas diximus, sicuti paucas Quartanas: de prioribus quidem non est quòd miremur, nam partibus spirituosis, & ad conflagrationem aptis non adeò turgebat massa Sanguinea, immò crassis, & frigidis succis abundabat: sic Vina tenuia, & acidiuscula non tàm facilè feruorem concipiunt, veluti Vina generosa, vbi Æstiuum calorem senserint; magis quidem mirum est, quod in tanta Febricitantium frequentia tam pauci visi sint Quartanarij, idq; magis, si verum esset quod nonnulli asserunt, non nisi ex maiori visciditate materię differre Quartanas à Tertianis. Consuetã itaq; Febris Quartanę genesim animaduertens, & huiusmodi Febrem, tamquam fructum Autumno maturescentem, considerans, cuius vberior est prouentus, cum Æstas magis feruida, ac torrida præcesserit, propterea

rationi

rationi congruum est, quòd in hac Constitutione frigida, & humida, in qua non multa fieret partium serosarum per Cutis poros difflatio, succum Pancraticum ad eum fixitatis gradum, qui ad quartanarium circuitū requiritur, euehi non potuisse, seu quidquam aliud defuisse, quod humana imbecillitas assequi nequit, cum nihil sit quod ipsos Medicinæ Proceres magis transuersos agat, quàm peruestigatio causæ, cur statis horis recurrant febriles paroxysmi, ac tam exactè, vt ipsa Automata aliquando superent.

XXXXIX. Verminationem in his Febribus satis familiarē, & præsertim in Rusticana gente superiùs recensuimus, cuius rei causam fuisse reor, tum praua Alimenta putrefactioni obnoxia, qualia fuere Pisces, & fructus horęi; tum Ventriculi fermentum ex mala constitutione vitiatum, & improportionatum ad cibum rectè subigēdum; quarè Vermium seminibus, seu vt lubet Ouulis, quæ in alimentis ipsis laterent, integris manentibus, & à tenui calore fotis, mirum non fuit, si facilè in magna copia prodierit Verminosa soboles. Vsum Chinæ Chinæ valdè proficuum ad necandos Vermes expertus sum, quod præstare ob insignem amarorem, quem possidet hic Cortex, nō abs re crediderim, si tamen tutior est Praxis, quæ Verminosos Affectus curat per aloetica potiùs, quā per saccharata, & mellita. Haud sū nescius apud Nostrates quoque facta fuisse experimenta, & obseruatum, quod Lumbrici in aqua vbi dissolutum fuerit Mel, vel Saccharum, citissimè moriantur, in amarissimis verò liquoribus ad integros dies vixerint; ast ab ijs quę extrinsecùs apparent medicamentorum vires metiri velle, non adeò tutum existimo, quin errandi periculum subsit. Suspicari enim licet, quòd medicamenta propinata, quæ-

cumque

cumque ea ſint, ijs quibus armantur viribus citò ſpolientur, dum primò cum ſtomachico fermento, cuius vim tranſmutatiuam nemo non nouit, mox in Inteſtinis cum Bile, qui humor ſuapte natura ferox eſt, & cum ſucco Pancreatico ſpiculis armato congredi debent; quod ſi vlteriùs peruadant, cum lympha quoq; in cõmuni Receptaculo ijſdẽ ſit concertandum. Sic Crocus Martis, qui aperitiuus dicitur, vt notat Iunchen, niſi acidum ſuperfluum reperiat in Ventriculo à quo ſoluatur, Adſtringens euadit. Id ipsũ quoq; teſtatur Chirurgia Infuſoria, qua conſtat, quod liquor purgans in Venas Canis infuſus magnam excitat purgationem, nullam verò, vel paucam, ſi per os idem liquor, vel in maiori doſi, inijciatur, idq; ob Acidi copiam quo Caninus ſtomachus abundat, quod Acidum vim catharticam, & emeticam potenter infringit. Hanc ob cauſam Venena quædam, vt ait Celſus, non guſtu, ſed vulnere nocent, & Pſylli è Serpentum morſibus venenum innoxiè exugebant. Quot verò, & quantas ſubeant mutationes medicamenta per os aſſumpta, dum varias corporis regiones præterlabuntur, ingenioſiſſimé explicat Bellinus, vt nihil præſtantiùs. Reor itaq; ex medicamento aſſumpto, & ſuccis quibus commiſcetur, gigni nouum concretum, è quo illę operationes, quæ poſtea conſequuntur, promanant, & quę ſolius medicamenti efficaciæ ſolent adſcribi.

In Chim. Exper. Se. 3. c. 6.

l. 5. c. 17

de săg. Miſ prop. 9. de med.

L. Poſtquam huiuſmodi Febres miſeros ægrotantes diù fatigaſſent, diximus nonnullis apparuiſſe Parotides, quibus licet ſuppuratis, eadem tamen peruicacia Febres perſtabãt. Id equidem magnam humorum cruditatem in toto Venoſo genere ſignificabat, ſed hanc non eſse potiſſimam harum Febrium cauſam, & fomitem ſatis demonſtrabant,

qui

qui Fomes, in Ventriculo, & Pancreate præcipuè sedem fixerat. In nonnullis pariter post multos Febriles paroxysmos superuenerunt Diarrheæ, ac Dysenteriæ, irritata ad expulsionem Natura, tum à copia, tum à prauitate succorum; neque enim hæsitationi locus, quin etiam aliquãdo malignum quid subesset in his Febribus, quamuis intermitterent; plures tamen sustulit Diahrræa, quam Dysenteria, eò quòd forsan in ijs qui Diarrhæa laborarent communicata esset labes massæ sanguineæ, quę serum acre per glãdulas intestinales excerneret, in ijs verò qui Dysenteria vexarentur, mali fomes esset extrà Venas, viscida nempe, & acida pituita Intestina abradente, & excoriante. Frequentes porrò fuere Recidiuæ non solum ob diętæ errata, sed ob communem causam, Aerem nempè vitiatum, qui febrile Miasma ad aliquod tempus consopitum in nouos motus, & exorbitantias cieret; eandem quoq; ob causam adeò contumaces fuerunt hæ Febres cum nihil sufficeret ad abstergendam labem illam, quam Aer continuò inspiratus ferè ineluibilem redderet; adeò grauis estMorbus, quem Cœlum fecerit. Sic pacari non visa est Affectio, nisi cum sub Anni finem humidæ, & nebulosæ tempestati sicca, & serena successit: quare sicuti ex Hippocrate, *Quicunque Morbi Æstate augescunt, Hyeme desinere solent*, idque non nisi ob naturalem Temporum mutationem, ità in hoc Epidemico Affectu optimi remedij loco esse cœpit Aeris in vitalem temperiem restitutio. *3. Aph. n. 17.*

LI. Præ multitudine ægrotantiũ tàm ex genere Agresti, quã Vrbano paucos interijsse superiùs monuimus, quod sanè præter opinionem Medentium contigit, qui maiorem stragem pertimescebant. Duas potissimùm ob causas in Epidemijs

demijs Affectibus pereunt homines, vel ob humorum διάχυσιν, vel στάσιν, vt ipsis vocibus Hippocraticis vtar; idest vel ob Massæ Sanguineæ diffusionem à Sale acri, & Alchalico factam, vel ob eiusdem concretionem, ab Acido exuperante; frequentiora tamen funera sanguinis διάχυσις, quã στάσις solet inferre: propterea. grassante pestilentia, vt plurimùm Acida primas tenent. Cum ergo in hac nostra Cõstitutione Acidum quidem præpolleret, sed non earum esset virium, reluctante præsertim Febrili efferuescentia, vt potis esset lethalem stagnationem inducere, ac fluxum, & refluxũ Sãguinis prohibere, hinc est quòd, licèt hominum myriades eodem tempore decumberẽt, pauci in Libitinæ censum venerint. Sic mirum non est, quòd Fœminæ, & Pueri ob molliorem habitum, & vitam minùs actuosam, huius Epidemiæ vim magis senserint, ac multò magis lactentes Pueri, in quorum venis, ob lac vitiatum, & ad coagulationem aptum, faciliùs sanguinis statio succederet; sic narrat Hippocrates in quadam Constitutione, *ex laborantibus mortuos esse maximè Pueros, Adolescentes, vigentes ætate, glabros, subalbidos, & qui in socordia vixerint.* Fiebant autem Pueri Icterici ob Hepar obstructum à viscida pituita redũdante, ac à febrili calore in motum concita, quę in Hepatis substantia defixa, Bilis secretionem prohiberet, cuius signum erat, quòd in omnibus tensum, ac durum Hepar persentiretur; sero autem acri, & acido in Cerebri menbranas transfuso, conuulsi moriebantur, morbo alioquin Pueris familiari, sed huic Constitutioni magis proprio, vt potè valdè aptæ ad acorem massę sanguineæ conciliandum.

6.Sec.Epid

3.in 1.Ep.

LII. Si verò quærat aliquis, cur hæc mala Constitutio Agricolas magis, quam Oppidanos, & Vrbium Incolas vexarit,

rit, videtur satisfieri posse dicẽdo, potissimam causam fuisse Aerem à fœdis exhalationibus vitiatum ob nimiam illuuionem, quæ campos, & Agricolarum domos inundarit, non sic Vrbes, & Oppida in editioribus locis posita; huic causæ addi poterit Victus prauus, & insalubris, ac præsertim nimia Piscium ingurgitatio, alimenti genus Colonis nostris insuetum, & quod in illorum stomacho facilè putresceret. Scio equidem á non vulgaribus Medicis Pisces ægris quoque exhiberi solitos, tamquam laudabile alimentum, ac multò magis sanis corporibus; verũ, vt ait doctissimus Plẽpius, illorum vsus *Athletis non conuenit, non castra sequentibus*, non Agricolis addam ego, quibus vtilior est caro bubula, & suilla. Idipsum testatur Galenus, qui Piscium vsum in hominibus otiosis, Senibus, & ægrotis commendat, non sic verò in ijs qui corpus exercent; his addendum, quod sicuti Pisces, qui in rapidissimis fluuijs capiuntur, ex Athenæi sententia, omnium sunt optimi, ità hi essent omnium pessimi, quòd in aquis stagnantibus fieret illorũ captura.

de Togati Val. lib. 4. c. 4.

3. de Alim. fac. c. 30.

l. 8. c. 9.

LIII. His quoq; causis accenseri possunt labores, & exercitia sub assiduis imbribus, vnde pororum Cutis constrictio, sudoris parcitas, ob frigidam, & humidam Anni intemperiem, cum aliàs per Aestatem sub assiduis laboribus copiosissimè sudare consueuissent, quas causas in Oppidanis, & Ciuibus, qui meliori victu vtuntur, nec Aeris iniurijs sunt ità expositi, non tàm facile quis reperiat. Sedes prætereà huius Ruralis Epidemiæ à Ciuitatibus, & Oppidis maioribus circumscribi videbatur; quare Mutina, & Regium, eò quòd essent veluti in circumferentia, & Appennino proximiores, minus hanc labem sensere, magis autem Ferraria,

& Oppida Mantuanæ Ditionis, Pado proximiora, vbi maior fuit infantilis clades, quemadmodum à varijs Professoribus, ac alijs per literas accepi. Magna verò hæc Planities his locis circumscripta, & tota Colonis oppleta, in cuius sinu ad longum tempus stagnarant aquæ, huius Epidemij Affectus Sedes, ac Domicilium fuit.

LIV. Circà cæterorum Affectuum examen, qui has Febres comitati sunt, quales fuerunt Apoplexiæ, Epilepsiæ, Catharri præfocatiui, Cachexiæ, & Hydropes, non multùm immorabor; eiusdem enim Constitutionis soboles fuerũt, & Acidi prædominium significabant, vel sanguinem, & reliqua fluida coagulantis, vel neruosum Systema occu-
3. Aph. 16. pantis; hæc omnia itaque verissimum esse Diuini Senis Oraculum comprobarunt, quòd. *Morbi in pluuiarum multitudine magna ex parte fiunt, febres longæ, alui profluuia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, & anginæ.*

LV. Vt autem circà res venturas Coniectoris quoque partes agamus, superest videndum, nùm sperare liceat, postquam pacata est nõ parum hæc Affectio, an in totũ ea desitura sit, an potiùs hæc eadẽ, vel deterior exsuscitari possit. Sperare licet vtique, malam hanc Constitutionem emendandam, cum postremi hi duo Menses cum perpetua ferè serenitate, & Aeris tranquillo statu Annum iam clauserint, nam
In 7. Epid. vt ait Montanus, *Tempora consequentia secundum naturam existentia corrigunt vitia præcedentium præter naturam existentium*; at metus subest, ne ob aliquam Annonæ caritatem infœlices Coloni, qui ad sedandam latrantis stomachi ra-
Iuu. Sat. 5 biem atro pane, & confusaneo vti cogentur;

(Nam tener, & niueus, molliqué siligine factus,
Seruatur Dominis;)

Metus

Metus inquam ſubeſt, ne proximo Vere, & Aeſtate nouis calamitatibus vexentur. Sic in Aeno Ciuitate Thraciæ, ex Hippocrate, *Vſu leguminum continenter vtentes Fœminæ, & Viri crurum impotentes fiebant*, quam hiſtoriam citat Galenus, aitque ſæpè euenire, vt ob caritatem Annonæ exitiales morbi oriantur. Vox Λιμὸς, quæ famem ſignificat, non niſi per ſolam diphtongum diſcrepat ab ea quæ pernicioſã Epidemiam denotat, vnde effluxit dictum illud Ἐκ λιμοῦ λοιμός. Quamuis enim Edulia mali ſucci videantur aliquando ſat benè cõcoqui, attamen vt egregiè monet Galenus, *Nobis non aduertentibus, prauus ſuccus ex ipſis poſt longum tempus in Venis colligitur, qui poſteà exiguam ad putredinem occaſionem nactus febres malignas accendit*. Quodcunq; malum auertat Diuina Clementia, & priorem ſalubritatem huic Cœlo reſtituat.

4. in 1. Epid.

3. Aph. 19.

de Alim. Fac. l. 1. c. 6.

TAlis fuit Anni M. DC. LXXXX. apud nos Conſtitutio, atque hæc indoles Epidemij Affectus, qui Colonos noſtros, & Vrbanos quoque afflixit; diuinarint iam Aſtrologi pro ſuo lubitu, & ex ſyderalibus ſchematiſmis Anni, qui modò ſucceſsit, præſagia deduxerint, quòd ego eiuſdem, poſtquàm curſum ſuum abſoluerit, ſi fata dabunt, medicam hiſtoriam conſcribam.